

Promašio temu - ostavio dilemu

Odgovor dr Stjepu Kotlariću

U jesen 1981. godine izašla je iz tiska peta knjiga Pomorske enciklopedije JLZ, u kojoj je obrađena i abecedna jedinica »Navigacija«. U »Našem moru« br. 1/82. objavljena je moja kritika na obradu dijela »Astronomska navigacija« a u istom časopisu br. 6/82. odgovor autora tog dijela dr Stjepa Kotlarića na moju kritiku.

Ne želeći ulaziti u polemiku, mislio sam ne odgovarati Kotlariću, jer se moj pristup dijametralno razlikuje od njegovog. Da se ne bi ta šutnja protumačila da je Kotlarić u pravu, odlučio sam se ipak, radi zainteresiranih čitalaca i argumenata po kojima mogu prosuditi pravu istinu, javiti se još ovaj posljednji put s dopunskim argumentima i komentarom na taj Kotlarićev odgovor.

Upućeni čitalac, koji je čitao moju kritiku, lako će zaključiti iz Kotlarićevog odgovora da on nije dao argumente koji pobijaju moje tvrdnje. On nije odgovorio na osnovna pitanja kritike, tj. koji su tekstovi iz prvog i drugog izdanja PE točni; zašto je površno opisao ostale naše autore i zašto sebi prisvaja originalnost već otprije poznatih metoda rješavanja astronomske pozicije broda. To je nepojivo s njegovim ranijim položajem u Hidrografskom institutu JRM, i uvredljivo prema mnogima koji su mu pomogli u njegovom radu.

U svom odgovoru on je opet nastupio u njemu već isprobanom stilu, nabrajajući nagrade i pohvale kao paravan za sve greške. Također se poziva na poznatu ediciju — priručnik »American Practical Navigator«, znanu po prvom autoru Bowditchu, i nju uspoređuje s PE, što je sasvim nerealno.

Na sve to mogu odgovoriti da sam se ja kritički osvrnuo na tekst u PE i pri tom se isključivo postavljao u ulogu čitaoca (usput i profesora Astronomske navigacije) te naše poznate i priznate edicije, čija uloga nije kao naznačenog navigacijskog priručnika.

Raduje me da je Kotlarić primio sva nabrojena priznanja, što pokazuje da društvo priznava njegov trud na unapređenju astronomske navigacije u nas. Drago mi je da mu je u najautoritativnijem naznačenom navigacijskom priručniku poklonjena velika pažnja. Žao mi je međutim, što u Bowditchu nema imena ostalih naših autora, posebno Ćira Carića, koji je u svojim Nautičkim tablama prvi u svijetu uveo zbrajajući logaritama u račun Marcq de St. Hilairea, radi jednostavnijeg računanja visine. Te su tablice u nas bile jedine kroz 25 godine, sve do izlaska iz tiska Nautičkih tablica prof. Frana Simovića (1948. g.). Da napomenem, Kotlariću je Ć. Carić bio profesor u dubrovačkoj Nautici. To sigurno autori Bowditcha nijesu svojom krivnjom ispustili, jer oni i ne mogu to isticati, ako im se iz naše zemlje ne dostavi takav materijal. Kako da ga priznaju u svijetu, kada i u svojoj zemlji čovjek koji se smatra vrhunskim stručnjakom astronomske navigacije (mislim na S. Kotlarića), tu činjenicu ne prihvaća. Zato možemo iz Kotlarićevog odgovora pro-

čitati žalosni citat iz pera američkog admirala Knoxa, koji navodi u svoju korist, »... da je on (Kotlarić gotovo sam, svojom djelatnošću modernizirao astronomsku navigaciju u svojoj zemlji dižući je skoro od nerazvijenog stanja na razinu koja se može uporediti s onom vodećih pomorskih zemalja u svijetu«.

To nije na čast našoj zemlji, jer je i prije Kotlarića bilo ljudi koji su se bavili ovom znanosti, a neki bili i vodeći znanstvenici svoga vremena. Potjetit ću samo na imena: J. Carić, E. Jelčić, J. Luteroti, F. Simović i drugi. Da dopunim saznanja o tablicama Ć. Carića citirat ću ovdje poznatog povjesničara astronomske navigacije dr Charles H. Cottera, koji u časopisu »Journal of the Institute of Navigation« br. 4. iz 1971. godine u članku pod naslovom »Gaussovi logaritmi i navigacija« na strani 572 piše: »U pismu od 1951. godine Keir Moillet pisao je s entuzijazmom o metodi jugoslavenskog profesora (misli na Ć. Carića op. potpisnika) i izrazio iznenađenje da nije publicirano ni jedno izdanje Nautičkih tabla na engleskom jeziku«. Inače Cotterov članak, kao i njegova doktorska dizertacija (u kojoj je analizirao i Carićevo djelo) odaje priznanje i potvrđuje primat Ć. Carića u uvođenju Gaussovog zbrajajućeg logaritma u navigacijsku praksu. (Vidi Zbornik radova IV nacionalne konferencije jugoslavenskih astronoma, Sarajevo 1979. godine, strana 48)

Prema tome o Cariću se nešto više zna nego što se navodi u literaturi izabranoj od Kotlarića. Navedeni citat u mom kritičkom članku iz predgovora Nautičkim tablicama iz 1951. godine je napisan valjda s nekim razlogom, pa bi i to mogao Kotlariću biti neki priznati izvor o Ć. Cariću. Promatrajući s današnjeg gledišta vrijednost Carićevih tablica u svom vremenu, može se sigurno ustvrditi da su one bile vredniji doprinosi astronomskoj navigaciji nego što su Kotlarićeve tablice danas. Sjetimo se da su one nastale 1923. godine kada se visinska metoda još uvijek rješavala uglavnom kombinacijom matematičkih tablica, tablica Haversina (kvadrata sinusa polovičnog kuta), logaritmima i prirodnim vrijednostima. Za mene godina nastanka i tiskanja Carićevih tablica nije sporna, jer osobno posjedujem primjerak tih tablica u kojim piše da je predgovor napisan »oktobra 1923. godine« i »stampane u Bokeškoj tiskari 1923. godine«. Kako je poznato te su tablice bile tiskane na našem i talijanskom jeziku.

Da je Carić imao mogućnosti, upornosti, te reklamski i trgovački duh, (što je u ono vrijeme bilo nezamislivo), sigurno je da bi i njegov doprinos navigaciji bio bolje vrednovan i u zemlji i u inozemstvu. On je kao mirni profesor uspio svoje tablice plasirati samo svojim učenicima u dubrovačkoj Nautici, dok su pitomci Vojne akademije u istom Dubrovniku koristili prepisane stare opće nautičke tablice »za upotrebu u kraljevskoj mornarici« što je Kotlariću svakako dobro poznato. Ipak u svom odgovoru poziva se i na lokal-patriotizam, želeći valjda u očima Dubrovčana izazvati čuđenje kako njega

kao Dubrovčanina kritizira netko iz njegova grada. Kao da se znanstvena istina dijeli na lokalna, regionalna i bilo kakva druga ograničenja.

U Kotlarićevom odgovoru na njegov sporni tekst iz I i II izdanje PE o Nautičkom godišnjaku nije dat podatak koji je od tekstova točan, već samo njegova tvrdnja da je on radio na Nautičkom godišnjaku, a da nikada nije radio u Astronomskoj sekciji Hidrografskog Instituta. Meni nažalost ta činjenica o njegovom radnom mjestu u H I nije bila poznata, jer mi nije bila dostupna literatura koju Kotlarić nabraja. Stavivši se u poziciju čitaoca I i II izdanja PE uočio sam proturiječnost tih tekstova i to kritizirao, vjerujući da je Kotlarić tada stvarno radio u Astronomskoj sekciji, koja se bavi izdavanjem Nautičkog godišnjaka. Moram reći da sam čitao i rad V. V. Miškovića: »20 godina od pokretanja Nautičkog godišnjaka« (Zbornik radova Astronomsko numeričkog instituta SANU) u kojem se Kotlarićevo ime ne spominje. Prema Kotlarićevim nabrojenim dokazima sada zaključujem da on nije radio u Astronomskoj sekciji HI, ali ostajem i dalje u dilemi koji je od citiranih tekstova iz PE točan.

U vezi godine objavljivanja metode K-11 nisam znao za objavljeni Kotlarićev tekst u Zborniku radova SANU, niti sam u njegovoj davno pročitanoj knjizi iz 1955. godine obratio pažnju na zaštitu autorstva s naznakom godine 1954. Ne posjedujem tu knjigu (kako Kotlarić tvrdi), već sam je u vrijeme čitanja bio posudio iz biblioteke Više pomorske škole u Dubrovniku. Služio sam se nabrojenom literaturom, a u I izdanju PE na stranici 430 sam Kotlarić piše: *Praktičan način direktnog računanja astronomske pozicije pomoću dva motrenja (bez određivanja stajnica) pokazao je 1955. Stjepo Kotlarić u Tablicama K-11 ...*. Ako se čovjek služi tekstovima iz PE, ostaje nejasno koji je tekst točan, a oba su pisana od istog autora, M. Lipovac opisujući ovu metodu u II izdanju svoje knjige *Astronomska navigacija* (tiskao HI 1981. g.) na stranici 441 piše: *»S. Kotlarić je 1955. godine izradio projekt Tablice ...*. Mislim da se iz ovakve dokumentacije lako zbunjuje korisnika literature, pa ostaje nejasno gdje

je prava istina. Međutim, ovo nije bitno za kritiku, jer je novo rješenje te metode iznio Dozier 1949. godine kako i piše u *American Practical Navigatoru* (izdanje 1958. g. str. 550)

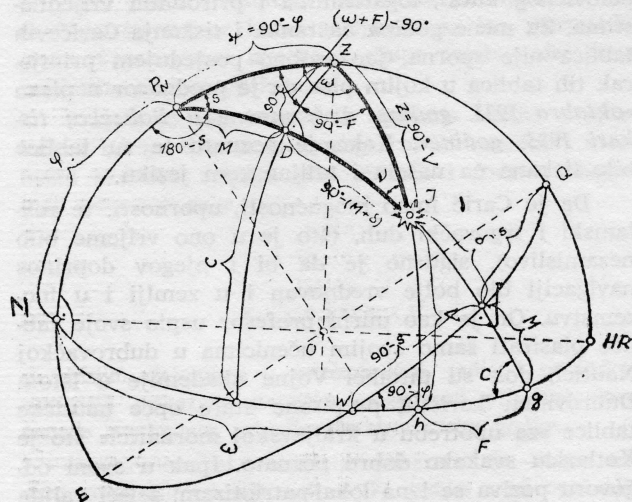
Što se tiče Kotlarićevih tablica K-1 mogu još jednom ponoviti da su to tablice tipa Z, t.j. tablice gotovih rezultata koje su također pogodne za rad s izabranom pozicijom, a do formula se dolazi iz pravokutnih sfernih trokuta koji se dobijaju iz astronomsko-nautičkog sfernog trokuta spuštajući okomicu iz zenita, što se jasno može vidjeti i na slici. To je kako je poznato prvi napravio Souillagouet 1891. godine.

Oslanjanjem trokuta na astronomski horizont Kotlarić želi dokazati svoju originalnost, ali bez obzira gdje Bowditch uvrštava tablice K-1, one imaju azimut u dva dijela i automatski spadaju u tablice tipa Z. To ne bi trebalo smetati autora tih dobrih tablica, jer je praksa najbolji arbitar o njihovoj vrijednosti, a one su doživjele već četvrto izdanje. Svaki sferni trokut može se reflektirati na jedan veliki krug sfere produžujući njegove stranice, kako je to pokazao Kotlarić s astronomsko-nautičkim sfernim trokutom na horizontu, ali se do istih vrijednosti dolazi i rastavljanjem trokuta. To isto važi i za Flegove tablice koje reflektiraju isti trokut na nebeski ekvator. (Vidi »Naše more« broj 3—4/76. strana 101—105). To su matematičke činjenice i ne mogu se opovrgnuti, a za tablice gotovih rezultata svejedno je koje su relacije upotrebljene za rješenja iz astronomsko-nautičkog sfernog trokuta.

Za metodu K-11 Kotlarić tvrdi kako je *»... sam sasvim originalno 1954. došao na ideju ...*«, ali se u znanosti primati i originalnost priznaju onome tko ih prvi objavi. Istina, događalo se u znanosti da su do istih ideja i otkrića dolazili razni ljudi s raznih strana svijeta istovremeno ili u kraćem razmaku vremena. To se za Kotlarića ne bi nikako moglo reći u drugoj polovici 20-og stoljeća, kada je metoda određivanja geografske širine pomoću visine dviju zvijezda bila objavljena još u 16-om stoljeću (1537. godine). Osim već nabrojenih imena koje sam naveo u kritičnom članku, a koji su se bavili ovom metodom, mogu još nabrojiti: John Davis (1595), Nicholas Facio Duiller (1728), Cornelius Douwes (1740), Samuel Dunn (1776), James Andrew (1805), James Ivory (1821), Thomas Aiusley (1867) i W. R. Martin (1888), koje lijepo navodi i obrazlaže Charles Cotter u svojoj knjigi *»A History of Nautical Astronomy«* (New York 1968) od 143—162 stranice.

Svi su se oni bavili metodom određivanja geografske širine s tzv. dvostrukom visinom zvijezda, ili Sunca u razmaku vremena, i dali ista ili slična rješenja, koje Kotlarić danas prisvaja kao svoje originalne metode. Obrada nekoliko ovih metoda vidljiva je i iz poznate knjige *»Spherical and Practical Astronomy«* Vol. I (Philadelphia—London 1891. V izdanje) od Williama Chauventa strana 257—280.

Kotlarić je tim metodama dodao računanje mjesnog satnog kuta druge zvijezde, što nije ništa drugo već odavno poznata metoda dužine. Ako se način i pojedina varijanta sastavljanja tablica može smatrati originalnom, onda je to jedino na što Kotlarić

ima pravo, ali ne na metodu i relacije po kojima je rješavao, jer je to otprije bilo poznato.

Činjenica je da je u Bowditchu iz 1958. godine pisalo da je Kotlariću bio poznat prijedlog Doziera, ali nam sada kao protuargumenat citira A. B. Moodya, koji za Kotlarića piše da: »... *neznajući za prijedlog Doziera već koristeći se člankom kap. bojnog broda Benckera ... sastavio je i publicirao Tablice K-11 ...*«. Ne znam sadržaj spomenutog članka, ali se iz citata može zaključiti da se Kotlarić ipak služio tuđim izvorom (Benckera) za »svoju metodu«. U istom članku A. B. Moodya također se navodi da je prvi problem »dvostruke visine« publicirao Pedro Nunes 1537. godine, a matematičko rješenje dao Nicholas Facio Duiller 1728. godine da bi prije Kotlarića spomenuo da je Charles T. Dozier 1949. godine predložio rješenje određivanja širine i dužine pomoću visine 2 zvijezde. Kotlarić citira i D. H. Sadlera, a ja bih ga podsjetio da taj isti autor u članku pod naslovom »Ponovno metoda dvostruke visine«, analizirajući izlazak prvih Tablica K-11, zaključuje: »Ovo je visoka cijena koju treba platiti za neplotiranje (crtanje stajnica op. potpisnika) i nezavisno od činjenice da se dvije varijable interpolacije lakše izvršava grafički nego brojčano, određivanje daje vizuelno razborito ispitivanje kvadranta i znakova. Nema kompezirajućeg povećanja u točnosti. Teško je zamisliti da se Tablice upotrebljavaju u velikoj mjeri, usprkos ogromnog napora koji se upotrebilo u njihovo izdavanje«. (The Journal of the Institute of Navigation, no 3. vol. 25. str. 422)

Prema tome, Tablice K-11 nisu »jedno elegantno rješenje«, što potvrđuje i činjenica da ih praksa nije prihvatila. One jesu »unikum«, kao što su unikum i Flegove tablice koje tabeliraju formule rastavljanjem trokuta iz pola, a što nitko drugi nije napravio. Ali kao i Flegov, tako i Kotlarićev unikum praksi nisu dali ništa novije ili bolje. Poanta moje kritike bila je samo u tome da je toj nepraktičnoj i od pomoraca neprihvatljivoj metodi dato previše prostora u PE i to bez istinskog povijesnog razvoja. Enciklopedija nije časopis ni novine u kojim se može pročitati i to da su »... *Tablice K-11 kao potpuno novi pristup rješavanja pozicije broda stupile u praksu*« i da »... *one ipak predstavljaju veliki napredak i korak dalje u izračunavanju astronomske pozicije broda*«. (»Poruka borca« god. XII br. 107. Split 10. 9. 1982. g. str. 10). U toj istoj novini piše da se Kotlarićevim »... *tablicama, metodama i priručnicima danas koristi cjelokupno svjetsko moreplovstvo*«.

Kotlarića novinar čak naziva: »*Prvi i najistaknutiji naš pronalazač iz astronomske navigacije*«. Spomenut ću usput da je isti novinar pisao o S. Kotlariću u »Našem moru« br. 3. godine 1973. na str. 94 i 95 pod naslovom »Ličnost okrenuta zvijezdama«. Tu također navodi kako su »*Tablice K-11 ... našle direktnu primjenu u praksi*«. Također se navode imena ljudi koji su Kotlariću pisali pohvalna pisma o njegovim radovima, a citira se i dio pisma već spomenutog admirala Knoxa. Taj citat servirao je novinaru sam Kotlarić, pa se pitam kako sebi dopušta citirati privatno pismo, kada se radi o vlastitoj pohvali, a meni

zamjera kad citiram pismo o pohvali tablica C. Carica.

U svom odgovoru Kotlarić nije htio reći, ali je ipak stilizirao rečenicu u smislu da bi ja mogao biti »slabo pismen«. Ozbiljnom analizom Kotlarićevih radova moglo bi se dokazati da je on slabo upućen u matematičku analizu, ali ja stvarno ne mislim da ne zna zbrojiti napisane retke u PE koje je sam napisao o svojim radovima. Zato je dobro da ga se podsjeti da je u PE: 1. na stranici 306. da bi opisao svoju metodu upotrebio 31 redak, unutar kojih izričito o svojoj metodi piše na 15 redaka; 2. na stranici 308. sa slikom upotrebio je 56 redaka; 3. na stranici 309. prvo 18, te još 6 redaka; i 4. na stranici 310. upotrebio je 51 redak.

To ukupno daje 162 retka, ali ako se iz onog nabrojenog pod 1. izostavi 16 redaka ostaje ipak 146 redaka. Znači da sam ja u svom kritičnom članku pogriješio kada sam naveo 158 redova, ali koliko je tek Kotlarić pogriješio kada tvrdi da je napisao samo 94 retka?!

Što se tiče spomenutih štamparskih grešaka u PE, složio bih se da one nisu za kritičku analizu, kada bi se one pojavile samo u jednom izdanju. Simptomatično je međutim, što se one ne pojavljuju u opširnom opisu Kotlarićevih metoda, a u opisu Flegove metode pojavljuju se i u I i u II izdanju. To je svakako za kritiku autoru teksta i Redakciji PE.

Tekst u historijskom razvoju astronomske navigacije ne bi bio osakaćen da se metoda K-12 nije spomenula. (PE str. 306). Na istoj stranici Kotlarić navodi samo dvije američke firme koje proizvode programirane kalkulatore. Čak tvrdi: »*Bilo je nekoliko pokušaja direktnog rješenja astronomske pozicije takvim računarima, ali zbog složenosti tog zadatka oni nijesu dali za praksu zadovoljavajuće rezultate, pa se upotreba tih računara pretežno državala na programima računanja astronomskih stajnica i koordinata sjecišta tih stajnica*«.

Koliko je ovaj citirani tekst netočan može se vidjeti iz posljednjeg časopisa »Naše more« (6/82, u kojem je tiskan Kotlarićev odgovor na moju kritiku), gdje je donesen opis i rad s većim brojem navigacijskih kalkulatora, te dvije mogućnosti programiranja kalkulatora za direktno dobivanje koordinata broda pomoću nebeskih tijela od naših autora, kapetana duge plovidbe mr Iva Sjekavice i kapetana duge plovidbe dipl. ing. Petra Čumbelića. Istina, ti članci nisu pisani prije izlaska PE, ali programiranje kalkulatora nije nešto što ne daje zadovoljavajuće rezultate i čije uspješno rješenje po PE rješava samo Kotlarićeva »*univerzalna metoda*« s »*jedinstvenim programom*«. Kotlarić u toj metodi koristi poznate relacije i njihovo programiranje za kalkulator neprihvatljivo je svojatati kao vlastitu metodu.

Ni jedan od navigacijskih kalkulatora, opisanih u spomenutom broju »Našeg mora«, nema u uputama upozorenje proizvođača »... *da navigatori, pored takvih računara, moraju imati i podesne nautičke tablice*, kako u PE tvrdi Kotlarić na stranici 309, te dalje »... *da za eventualne greške programiranog materijala proizvođači ne snose odgovornost*«. Koje

li nerazumljive, proizvoljne i neodgovorne konstatacije jednog znanstvenika u takvom jednom ozbiljnom izdanju kao što je PE!

U svom odgovoru na moju kritiku Kotlarić opet koristi priliku za reklamiranje svoje do sada nerealizirane ideje Tablica K-21, donoseći izvadak iz skice takvih tablica. On tu govori o prednosti tih tablica nad američkim H.O. 249. Međutim, ja u svojoj kritici tvrdim da je takav tip tablica s točnijim rješenjima već realiziran s američkim tablicama H.O. 214. i H.O. 229, a ne uspoređujem ih s avijonskim tablicama H.O. 249. iz kojih Kotlarić, u svom prijedlogu tablica K-21, koristi tablicu popravka visine za minute deklinacije. To je za one koji poznaju tablice bitna razlika, te moja konstatacija da o hvalospjevu tih nerealiziranih tablica nije trebalo biti mjesta u PE, svakako stoji, bez obzira što je opširan tekst o njima objavljen u Bowditchu. Nabranje dopisa osoba i ustanova koje traže njihovo tiskanje nije nikakav dokaz o njihovoj vrijednosti, jer postoje suprotna mišljenja kompetentnih osoba i ustanova. Najbolji dokaz tome je odbijanje tiskanja tih tablica od strane HI JRM.

Vrhunac akademskog debatiranja o stručnim stvarima pokazuje Kotlarić u odgovoru pod točkom 13. Tu on tvrdi da ja kočim prodaju i rad s njegovim tablicama u Pomorskoj školi i na ispitima za zvanje poručnika trgovačke mornarice u Dubrovniku. Dovoljno je odgovoriti da ja ne radim na Pomorskoj školi, niti sudjelujem na ispitima poručnika. Svi moji studenti na Višoj pomorskoj školi u Dubrovniku, kao i kandidati na ispitu za zvanje kapetana duge plovidbe mogu potvrditi da ih ja upoznajem sa svim tablicama i kalkulatorima koji se upotrebljavaju u astronomskoj navigaciji, a na njima je da koriste ono što žele. Studentima čak tumačim i Tablice K-11, iako one nisu u programu predmeta. Činjenica je da oni baš najviše koriste Tablice K-1, jer su ih već nabavili u Pomorskoj školi, na njih se naučili i s njima se služe na brodu. Prema tome ta insinucija je promašena i od jednog znanstvenika očekuju se konkretni argumentirani dokazi u pobijanju kritičnog članka. Ovakvi argumenti uvijek diskreditiraju baš one koji se njima služe.

Po mišljenju Kotlarića ja ne bih smio pisati kritički o njegovom radu, jer sâm nijesam ništa dao toj znanstvenoj grani. To je isto kao da ni jedan kritičar umjetničkog djela ne bi smio ništa napisati o tom djelu ukoliko sâm nije stvaralac isto takvog umjetničkog djela, iako je dobar poznavalac umjet-

nosti o kojoj piše. Iz objavljenih članaka poznato je da se Kotlarić najčešće sam postavlja u ulogu kritičara svojih radova, pa ga tuđa kritika, na koju nije naviknut, očito smeta.

Iz svih Kotlarićevih dosadašnjih reagiranja na njegove radove, kao i stavova prema idejama nekih drugih naših autora (o čemu sam pisao u kritičnom članku), stiže se dojam da je on jedini pozvan da daje konačne ocjene o svemu na polju astronomske navigacije kod nas. To najbolje potvrđuju i citirani tekstovi iz članka »Život posvećen moreplovstvu« u spomenutoj novini »Poruka borca«, ili tvrdnja iz sličnog članka »Pogled uprt u zvezde« u kojem doslovno piše: »... da je njegova knjiga koja nosi naslov »American practical navigator« doživjela 70 izdanja i izašla u tiražu od 850.000 primjeraka. Ta cifra je, čak i u svetskim razmerama veoma impozantna«. (Narodna armija od 20. jula 1978. godine.)

Takve neistinite tvrdnje koje nisu namijenjene znanosti, novinski papir može podnijeti, ali PE nije edicija koju autor može iskorištavati za zaobilazanje znanstvene istine. Teško je naći primjera u svijetu da autor nekog članka posveti sebi toliko redakta. To isticanje, izazvalo je, po riječima zamjenika glavnog urednika PE, još prije tiskanja neugodnu raspravu u samoj Redakciji PE. No ja to zaista nisam znao, već sam, stavljajući se u ulogu čitaoca i korisnika PE, a poznavajući tu tematiku kao profesor koji taj predmet predajem već 20 godina, (na kojoj sam tematici i magistrirao) osjećao potrebu da se kritički osvrnem. Kao pedagog napomenuo bih da Kotlarić ne poima astronomsku navigaciju kao sistem plovidbe i zbog toga miješa sredstva (na pr. tablice i drugo) sa sistemom, stavljajući poantu na sredstva. Tablice i sredstva se mijenjaju, a sistem plovidbe ostaje. Zbog toga je on trebao pod *Nautičke tablice* detaljno obraditi i sistematizirati sve tablice i tek bi tada korisnik PE mogao sagledati i njegovo mjesto u tom kontekstu i bez poziva na Bowditch. Takav se pristup u buduće očekuje u PE.

Eto, zato sam napisao svoju kritiku i ovaj odgovor Kotlariću, s kojim ne želim voditi daljnju polemiku. Mislim da je stvarno u odgovoru na moju kritiku promašio temu, a meni i čitaocima ostavio dilemu koji su od kritiziranih tekstova točni. Drugo su sve činjenice napisane u označenim izvorima.

Dubrovnik, siječnja 1983. godine.

Boris FRANUŠIĆ

